

Stiprākie ļaudis ir tie, kuri paliek

Kamēr būs cilvēki, pierobeža dzīvos. Imants Slišāns ir pārliecināts, ka pierobeža nav tikai ģeogrāfiska līnija kartē – tā ir dzīves telpa ar savām sāpēm, cīņām un skaitumu. Stiprums šeit nav tikai fizisks vai politisks. Tas ir iekšējs spēks turēties pie vērtībām, kas gadu desmitiem veidojušas šo vietu, – valoda, kultūra, izglītība, kopiena. Kamēr būs cilvēki, kas šīs vērtības nes uz priekšu, Latgales pierobeža dzīvos.

Foto no Imanta Slišāna personīgā arhīva

Dzīve Latgales pierobežā nav vienkārša – tā prasa izturību, pacietību un ticību vietai, kurā esi dzimis un audzis. Šajā reģionā, kur klusums mijas ar dabas skaistumu un vēstures smagumu, arvien biežāk dzirdam jautājumu: «Vai te vēl ir nākotne?» Daudzi jaunie izvēlas doties uz lielākām pilsētām vai ārzemēm, meklējot plašākas iespējas, taču ir tādi, kuri paliek un cīnās, lai pierobežā būtu dzīve – ar skolu, kultūru, cilvēkiem un nākotni. Viens no viņiem ir baltinavietis Imants Slišāns – skolas direktors, novada domes deputāts un ilgus gadus aktīvs vietējās kultūras dzīves dalībnieks. Viņš stāv sardzē par skolu, kas ir ne tikai izglītības iestāde, bet arī kopienas sirds.

Dzīve Latgales pierobežā... Kāda tā šobrīd ir? Kas šeit īpašs?

– Latgales pierobeža ir dažāda. Vēl tālāk uz austrumiem, aiz Ludzas, Dagdas, Krāslavas, diemžēl ir iztukšotā un izmirstošā Latgales pierobeža. Būtu vajadzīga liela atkāpe, lai aprakstītu apstākļu kopumu, kādēļ Latgale, kas bija visblīvāk apdzīvotais Latvijas reģions un *baroja* visu Latviju ar vērtīgāko resursu – cilvēkiem –, šodien ir tāda situācijā, kādā ir.

Pie mums, Baltinavā, Upītē, Briežu ciemā, Šķilbēnos, par spīti tam, ka valstī gadu desmitiem nav normālas reģionālās politikas, paldies Dievam, joprojām ir dzīvā Latgales pierobeža. Ir cilvēki, kuri šo zemi notur. Nesaukšu nevienu vārdā, lai kādu neaizmirstu, bet spēcīgu cilvēku mūspusē ir daudz – zemnieki, uzņēmēji, izglītības, kultūras darbinieki, garīdznieki, radošas personības... Manuprāt, šeit dzīvojošajiem ir spēcīga dzimtās vietas, savu sakņu izjūta. Šeit joprojām dzīva latgaliešu valoda. Ir patriotisms, kas izpaužas ikdienas darbā, ne skaļos saukļos. Atceros, ka pirms krietna laika pa Latvijas pierobežu brauca Rimants Ziedonis, kurš rakstīja grāmatu par Austrumu robežu. Viņš bija sācis pierobežas iepazīšanu no Baltkrievijas pierobežas gala un, kad satikāmies Baltinavā, teica apmēram tādus vārdus: «Šeit beidzot redzu, ka pierobežā dzīvo cilvēki.»

Ko jums nozīmē būt daļai no šīs kopienas? Kas ir tas, kas šeit tur?

– Šeit ir mana dzimtā vieta, bērnības zeme, dzimtas saknes. Savulaik Rīgā pavadīju brīnišķīgus studiju gadus *ģeogrāfos*, bija piedāvātas arī karjeras iespējas turpat metropolē, tomēr ne mirkli nešaubījos, ka gribu dzīvot un darboties Latgalē, Baltinavas pusē. Starp citu, tieši esot projām, no attāluma var labāk novērtēt tās vērtības, kas mums ir, bet ko ikdienā uz vietas var neievērot. Man svarīga latgaliskā vide. Mani studiju gadi bija Latvijas Atmodas laiks un latgaliešu Atmodas sākums, ko izbaudīju un ar ko aizrāvos. Arī tāpēc tik pašsaprotami ir būt šeit.

Baltinavas skolas vārds nav iedomājams bez jūsu vārda, jo jau 23 gadus esat skolas direktors. Kādi ir lielākie izaicinājumi, ar kuriem jāsastopas mazajām lauku skolām pierobežā?

– Viens no izaicinājumiem ir iedzīvotāju skaita būtiska samazināšanās (rezultātā –

arī skolēnu skaita), kas ir ne tikai pierobežas, bet visu no Rīgas attālāko novadu problēma. Kā jau pieminēju, valstī nav bijusi un joprojām nav normālas reģionālās politikas. Pierīga aug un kļūst arvien pārāpdzīvotāka, pārējā Latvija iztukšojas, bet valsts/ valdība tikai pastiprina centralizācijas politiku un šos procesus vēl vairāk veicina.

Otrs izaicinājums ir sabiedriskās domas ietekmēšana, kas ilgstoši (un ne bez rezultātiem) tiek kultivēta, ka te, Latgalē, pierobežā, dzīvot un būt «nav perspektīvi». Mācīties nelielā lauku skolā «nav perspektīvi», dzīvot tālu no Rīgas «nav perspektīvi»... Uz turēt ceļus «nav perspektīvi», jo maza satiksmes intensitāte. Attīstīt uzņēmējdarbību «nav perspektīvi», jo problēmas ar darbspēku un arī klientu mazāk, lieliem noietu tirgi tālāk. Ar bērniem runāt dzimtajā vecvectēvu latgaliešu valodā arī «nav perspektīvi»... Turklāt vēl zinām, ka kreditēšanas politika pierobežas cilvēkiem arī nav labvēlīga. Un visam tam klāt vēl jaunā aktualitāte, ka valsts pierobežā varēs atsavināt zemes īpašumus, ja tas nepieciešams valsts drošībai.

Vēl viens izaicinājums saistīts ar visām skolām, ne tikai pierobežā. Izglītības sistēma ir pārbirokratizēta, pārnormativizēta. Pārbāzta ar visādiem normatīviem, kas pārslogo skolu direktorus, skolotājus, atņem laiku un enerģiju, ko labāk varētu veltīt darbam ar bērniem, jauniešiem. Šajā ziņā izglītības sistēma iet «greizu ceļu», bet absolūtais vairums izglītības jomas cilvēku, redzot daudzās absurdās lietas, pacietīgi, miera labad (jo taču būs akreditācija, atbrauks pārbaudītāji) vairo nekam nevajadzīgos papīrus kalnus, kārtības utt. Cīņa ar birokrātiju, ko pasludinājusi valdība, manuprāt, šobrīd ir tikai vārdi.

Esat pazīstams arī kā direktors, kurš par savas skolas pastāvēšanu stāv un krīt, ieskaitot klauvēšanu pie durvīm visaugstākajos varas gaitēņos. Par ko šobrīd ir galvenā cīņa?

– Būtu labāk, ja varētu vienkārši strādāt, bet sanāk cīnīties. Jau vairākus gadus kā *karsts kartupelis* ir jautājums par plānoto izglītības finansēšanas modeli – tā saukto modeli «Programma skolā», un par plānotajiem skolu tīkla veidošanas kritērijiem. Par to varētu ļoti gari izteikties. Īsa variants. Kad 2024. gada 17. decembrī informatīvo ziņojumu par jauno modeli izskatīja Ministru kabinetā, to nebija saskaņojis NEVIENS sadarbības partneris. Visvairāk

iebildumu bija Latvijas Pašvaldību savienībai (LPS) un LIZDA. Tie ir iebildumi, arī aizstāvēt mūsu pierobežas skolu intereses. Tā nav cīņa par vienu skolu, bet par taisnīgiem principiem, lai nobremzētu masveida skolu slēgšanas kampaņu!

Kādi ir būtiskākie iebildumi vai priekšlikumi par modeļa «Programma skolā» šobrīd piedāvāto projektu?

– Kopumā tie ir trīs. Pierobežas vidusskolām, lai saņemtu pilnu valsts finansējumu, minimālo izglītojamo skaitu (10.–12. kl.) noteikt 25–30, nevis 45, kā piedāvā IZM. Valsts budžeta finansējums vidusskolas posmā jānodrošina proporcionāli izglītojamo skaitam (IZM projektā šobrīd piedāvāts vidusskolas posmā valsts finansējumu nepiešķirt vispār, ja netiek sasniegts IZM plānotais minimālais izglītojamo skaita kritērijs). Jauno finansēšanas modeli ieviest tikai gadījumā, ja pieejams viss modeļa ieviešanai nepieciešamais finansējums. Mūsuprāt, nav pieļaujams jauno finansēšanas modeli ieviest ar mazāku finansējumu. Cīņa ir par to, lai atbalsts Austrumu pierobežai ir reāls, ne tikai deklaratīvs *uz papīra*, lai pierobežā tiek nodrošināts valsts un pašvaldības pakalpojumu tīkls, attīstīta infrastruktūra, lai laukos tiek saglabātas skolas (arī vidusskolas), jo tas ir valstiskās attieksmes jautājums pret cilvēkiem, kas ir šeit – Latvijas un Eiropas Savienības pierobežā. Tas šodien ir ģeopolitisks jautājums!

Kopš 2000. gada sākuma esat bijis deputāts Baltinavas pagastā, tad novadā un nu jau otro sasaukumu arī Balvu novada domē. Kā jūsu darbs novada domē palīdz vai papildina darbu skolā?

– Svarīgi turēt roku uz pulsa, kad vietējā pašvaldība pieņem būtiskus lēmumus ar ilgtermiņa sekām. Bijušas situācijas, kad kolēģi deputāti par labu saviem argumentiem kādā lēmumā piesauc MK noteikumus. Es pats tos izlasu, un izrādās, ka vēlamais tiek pasniegts par īstenību. Un vēl ir būtiski neļaut jaukt viedokļus ar faktiem. Pats vārds «pašvaldība» jau izsaka jēgu – pašu valdība, nevis akla «norāžu no augšas» izpildīšana.

Kādas ir būtiskākās pārmaiņas, ko esat centies ieviest vai aizstāvēt kā deputāts?

– Vienmēr esmu bijis pret pārlieku centralizāciju. Savulaik pirms 2009. gada administratīvi teritoriālās reformas iestājos par savas – Baltinavas – pašvaldības saglabāšanu. Toreiz baltinaviešiem izdevās izveidot savu novadu. Novada lielums nav izšķirošais kritērijs tā attīstībai. Divpadsmit pastāvēšanas gadus Baltinavas novads, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, bija piesaistīts vairāk projektu finansējuma nekā daudzos lielajos novados. Ne viena vien jaunā ģimene atgriezās dzimtajā pusē (arī tagad Baltinavas vidusskolā pirmsskolas grupās ir daudz bērnu, Baltinava neizmirst!). Diemžēl lielākā novadā aktuālāka ir centra – normales pretnostatīšana par sliktu attālākiem pagastiem.

2018. gadā mums, tā laika Baltinavas novada deputātiem, izdevās panākt, ka izglītības finansēšanas kritērijos pirmo reizi tika izdalīta īpaša Eiropas Savienības pierobežas teritorijas kategorija. Tas bija rezultāts ilgstošai un neatlaidīgai darbībai, sarunām, vizītiem, priekšlikumu iesniegšanai, uzrunājot IZM ministru un citus valdības ministrus, Saeimas deputātus, Valsts prezidentu, valdības vadību, sadarbojoties ar LPS, LIZDA, Latgales plānošanas reģionu. Šodien ir svarīgi saglabāt to, ko izdevās panākt, jo, kā jau pieminēju, «centralizācijas buldozers» turpina braukt pāri Latvijai.

Vai pierobežas statuss ietekmē pašvaldības iespējas attīstīt izglītību, kultūru un infrastruktūru?

– Īsā atbilde – pierobežas statuss šobrīd rada zināmus ierobežojumus, bet nav reālu valsts atbalsta mehānismu pierobežai. Tikai kardinālas izmaiņas reģionālajā politikā varētu pierobežu un no Rīgas attālos reģionus nostādīt līdzvērtīgā situācijā ar pārējo Latviju. Tie būtu reģionālie koefi-

cienti, reģionālās piemaksas, pierobežas teritoriju atbalstoši kritēriji dažādās jomās (piemēram, tajā pašā skolu tīkla jautājumā) utt. Un tas ir politiskās gribas jautājums!

Pēdējā laikā sabiedrībā dažādos kontekstos daudz tiek pieminēts vārds 'pierobeža'. Ko nozīmē stiprs cilvēks pierobežā?

– Stiprs cilvēks pierobežā (tāpat kā citur) ir tas, kurš stāv par savām vērtībām, savām mājām, ģimeni, par savu novadu, valodu, par Tēvzemi. Kurš nelokās līdzīgi visiem vējiem, kurš nebaidās nostāties pret traumi un palikt mazākumā ar savu viedokli, ja ir pārliecināts, ka viņam ir taisnība. Tikai stipri cilvēki var saturēt stipru novadu. Stipri novadi veido stipru Latviju.

Savulaik Baltinava bija mazākais Latvijas novads, taču tas nebūt nenozīmē, ka par Baltinavu neviens nezina. Jums, piemēram, ir slavenais amatierteātris «Palādas», pēc kura lugām pat tapusi Nacionālā teātra izrāde «Latgola.lv 1» un «Latgola.lv 2», kas vairākus gadus bija skatītāju iecienītākā...

– Baltinavas novads ir sena un spēcīga vieta! Tam saknes stiepjas gadsimtiem senā vēsturē. Baltinavas pagastā atrodas seno latgaļu pilskalns – Puncuļovas (Obeļovas), Olūtoju pilskalns un Zvonu kolni, kas bija latgaļu apkārtnējo novadu centri. Baltinavas pagasts pastāvēja jau 19. gadsimtā pēc dzimtbūšanas atcelšanas, visi apkārtnējo kaimiņu pagasti ir izveidoti vēlāk. 20. gadsimta sākumā (vēl pirms Latvijas valsts rašanās) vietējie uzņēmīgie cilvēki Baltinavas pagastā izveidoja Latgalē pirmo krājaizdevu sabiedrību un izpirka vietējās muižas zemi. Kad 20. gadsimta 20. gados Ziemeļlatgalē veidoja jaunu apriņķi (Jaunlatgales, vēlāk Abrenes apriņķi), diskutējot par topošā apriņķa centru, starp iespējamajiem variantiem figurēja arī Baltinava. 30. gados Baltinavā tika uzcelta visā valstī pirmā pagasttiesas ēka. 2009. gada reformā Baltinavas pagasts bija vienīgais Latgalē, kam izdevās izveidot pašiem savu novadu. Jā, baltinaviešus paaudzēm ir raksturojis spīts un pastāvēšana par sevi! No Baltinavas nākušas daudzas izcilas personības. Un, protams, Baltinavas kolorīts uz Nacionālā teātra skatuves izradē «Latgola.lv»!

Ja runājam par aktiermākslu, viena lieta ir daudzus gadus būt galvenās lomas – Ontana – atveidotājam, bet pavisam kas cits amatierteātra aktierim kāpt uz Nacionālā teātra skatuves un izradē aizvietot teātra leģendu Uldi Dumpi. Kādas atmiņas palikušas par šo notikumu?

– Jā, Baltinavas amatierteātrī «Palādas» jau neesmu krietnu laiku, bet arvien gadās, ka mani kādā citā Latvijas vietā kāds uzrunā par Ontanu. Bet par uzstāšanos uz Nacionālā teātra skatuves man ir ļoti jaukas un īpašas atmiņas. Izradē «Latgola.lv» galveno – Ontanu – lomu Ulda Dumpja vietā nospēlēju trīs izrādes. Esmu pateicīgs par šo iespēju liktenim, režisoram Valdim Lūriņam, autorei Danskovītei! Mani ļoti, ļoti sirsnīgi uzņēma visa «Latgola.lv» trupa. Un tā īpaši sajūta izrādes beigās, kad pirmoreiz biju Ontana lomā Nacionālajā teātrī, kad visa skatītāju zāle piecēlās kājās... Pēc manas pirmizrādes uz lielās skatuves bija neliela saviesīgā daļa, kurā mani sveica visi trupas aktieri, bija sirsnīgi un jauki. Paļdis! Starp citu, gribu piebilst, ka man dzīvē visspilgtākie brīži, kas devuši vislielāko gandarījumu, ir pateicoties tam, ka esmu latgalietis, nāku no Latgales, ka man ir tāda Dieva un dzimtas senču dota vērtība kā latgaliešu valoda!

Kas ir tās lietas, kas palīdz uzturēt dzīvu Latgales reģionu, latgaliešu valodu un noturēt pierobežā dzīvojošos cilvēkus?

– Dzīvu Latgales reģionu uztur cilvēki! Stipri, patriotiski cilvēki, kuri te dzīvo, strādā, izsapņo un īsteno savus sapņus, audzina bērnus. Dzīvu latgaliešu valodu, protams, uztur cilvēki, kuri runā latgaliski pašī, runā latgaliski ar bērniem un mazbērniem. Varas un valsts iekārtas mainās, bet pamatvērtības paliek. Kā teica Francis Trasuns: «Varai pīdar laiceiba, taisneibai – myužeiba!»

Saglabāt darba tikumu un prasmi radīt

Foto no levas Leišavnieces personīgā arhīva

Jo dzīve jau ir komanda! «Bez ģimenes, draugiem, domubiedriem un līdzgaitniekiem mēs neko nesa-sniegtu un nekur nevirzītos, jo dzīve jau ir komanda!» pārliecināta leva Leišavniece, kura attēlā (pa vidu) redzama ar savām kolēģēm un draudzenēm Kristu Medni (pa kreisi) un Sandru Igauni (pa labi).

Katra tikšanās reize ar Balvu novada Kubulu pagasta iedzīvotāju un biedrības «Ziemeļlatgales partnerība» valdes locekli un stratēģijas administratīvo vadītāju levu Leišavnieci neatstāj vienal-dzīgu – interesanta sarunu biedre, teju katru mirkli gatava mesties jaunu izaicinājumu virpulī un, kas pats svarīgākais, mūžīgi pilna jaunām un dzīvotspējīgām idejām. Turklāt leva, kura dzimusi lielā deviņu bērnu ģimenē un šobrīd pati ir mamma dēliem Markam Markum un Raitam Markum, joprojām saglabā-jusi latgaliešiem raksturīgās stipra un sīksta cilvēka īpašības.

Jau no seniem laikiem lielas ģimenes Latgalē nav bijis nekas neparasts, bet ar to, ka uzaudzis deviņu bērnu ģimenē, arī ne kurš katrs var lepoties!

– Tā gan ir, bet, piemēram, manam tēvam bija vēl vairāk brāļu un māsu – divpadsmit (*smaida*)! Savukārt pati bērnību pavadīju ar četrām māsām un četriem brāļiem. Augt tik kuplā ģimenē bija gan jautri, gan dažkārt arī grūti, bet kopumā tas bija vienreizējs laiks – ar brāļiem un māsām bija daudz kopīga un starp mums valdīja īsta draudzība. Dzīve tik lielā ģimenē sniegusi arī ciešāku saikni tagad – nu jau pieaugušu cilvēku vecumā. Jāpiebilst, ka daļa mūsu dzīvo Balvos, bet brāļiem ikdienas gaitas rīt ārē-mēs.

Esat dzimusi Balvos, bet bērnību pavadījusi Kubulos. Turpat arī sākāt skolas gaitas?

– Jā, mācījos Stacijas pamatskolā, kur pabeidzu deviņas klases. Pēc tam izglītību turpināju toreizējā Balvu pil-sētas ģimnāzijā, bet vēlāk studēju grāmatvedību Malnavas koledžā (ar specializāciju finansēs), kā arī ieguvu jurista kvalifikāciju Juridiskajā koledžā Rīgā. Ikdienā zināšanas tiesībās gan neizmantoju tieši kā juriste, bet tās pašreizējā darbā palīdz labāk izprast normatīvo regulējumu un nofor-mēt dažādus dokumentus, lai viss būtu juridiski korekti. Piemēram, sagatavojam dažādus lēmumus, administratīvos aktus un, ja nepieciešams, mums jābūt gataviem, ka klients to var pārsūdzēt tiesā. Šādos gadījumos svarīgi sa-prast, ko un uz kāda pamata rakstām un uz kādiem liku-miem atsaucamies.

Kā zināms, lielākā daļa jūsu darba dzīves griezusies par un ap dažādu projektu realizēšanu. Allaž esat jutusi, ka finanšu lietas ir jūsu aicinājums?

– Mana pirmā darbavieta bija «Latvijas Unibanka» Balvos, kur strādāju par darījumu nodrošināšanas speciālisti kredīšanas jomā gan privātpersonu vajadzībām, gan arī uzņēmējdarbības attīstībai. Pēc tam darba ceļi aizveda uz nu jau bijušo «Parex banku», tad uz apdrošināšanas firmu «BTA», bet vēlāk uz banku «Citadele» Gulbenē, kur biju klientu attiecību menedžere un kur galvenais uzdevums bija piesaistīt jaunus klientus un pārdot dažādus bankas produktus. Savukārt biedrībā «Ziemeļlatgales partnerība» sākotnēji pildīju projektu vērtētājas pienākumus, kad ana-lizēju klientu iesniegtos projektus un vērtēju to atbilstību noteikumiem. Pēc kāda laika uz nelielu slodzi kļuva par fi-nanšu vadītāju, pēc tam – par stratēģijas administratīvā vadītāja asistentu, bet tad par visas biedrības vadītāju. Jā-teic, jau darbs bankās man sniedza pieredzi ar projektu realizēšanu, tikai caur kredīšanas prizmu. Proti, klienti, kuri vēlējās saņemt kredītu, nāca paši ar savām projektu idejām – kādam bija nepieciešama nauda mājas vai dzī-vokļa iegādei, bet cits vēlējās attīstīt uzņēmējdarbību. Vai-rākus gadus darbojos arī ar Pasaules bankas kredītu pro-grammas dāvinājumu daļu (ja kredītaņēmējs izpildīja saistības noteiktā laikā, tika pilnībā segti procentu maksā-jumi), ar tās starpniecību tika sniegta palīdzība vairākiem

vietējiem uzņēmējiem, piemēram, Balvos atverot vairākas frizētavas un autoservīsus. Esmu bijusi klāt daudz uzņē-mēju darbības attīstības pirmsākumos mūspusē, kad bija jāspēj noticēt klientam, jāizvērtē riski un jāpalīdz. Arī tagad mans darbs ir līdzīgs – izvērtēt projektu idejas un atbalstīt, piešķirot finansējumu. Tikai tagad tas vairs nav bankas kredīts, bet princips palicis tas pats – noticēt cilvēkam un atbalstīt viņa ideju.

Mēdz teikt, ka latgalietis ir tas pats latvietis, tikai ar kvalitātes zīmi. Kā jūs raksturotu īstu Latgales cilvēku?

– Nav šaubu, ka latgalieši ir spēcīgi cilvēki. Iespējams, arī atvērtāki, čaklāki, varenāki dūšā, garā un miesā, un var-būt mazliet spītīgāki nekā citos Latvijas reģionos dzīvojošie. Arī uzņēmība mums nav sveša, lai gan tā vairs nav tik iz-teikta, jo trūkst drošības sajūtas un pārliecības par nākotni. Agrāk cilvēki bija drosmīgāki un gatavi riskēt – visi gribēja darīt, mēģināja un nebaidījās. Tagad paliek arvien mazāk cilvēku, kuri pārvar šīs bailes, bet vairāk analizējam un iz-sveram. Piemēram, savulaik Kubulos bija trīs veikali, bet tagad palicis tikai viens, kurā ir viss. Agrāk cilvēki, tajā skaitā uzsākot uzņēmējdarbību, tik ļoti neizvērtēja poten-ciālos riskus, jo gan jau kaut kā sanāks *izpeldēt*, bija teorijas zināšanas, bet ne pieredzes reālā praksē. Savukārt tagad cilvēki kļuvuši prātīgāki, piesardzīgāki, apdomīgāki un arī gudrāki nekā savulaik, un to pat laikam nevar dēvēt par uzņēmības trūkumu. Kopumā mūsdienās sabiedrība ten-dēta vairāk atpūsties, baudīt dzīvi un patērēt, nevis radīt. Protams, milzīga loma ir tehnoloģiju attīstībai, kas mainījusi darba tradīcijas laukos un dzīvesveidu kopumā. Ja agrāk viss bija jādara ar rokām, tagad to mūsu vietā paveic teh-nika. Līdz ar to ir mazāk fiziski jāpiepūlas un pazūd pras-mes, kuras cilvēki pārmantoja no paaudzes paaudzē, lai gan ir ļoti svarīgi tās saglabāt.

Jūs, piemēram, esat saglabājuši medību tradīcijas – esat medniece!

– Tā gan! Mednieks bija mans tēvs un tēva brāļi, med-nieks ir arī mans brālis Andris Islandē, medniece esmu arī es un māsa Māra mednieku un makšķernieku klubā «Ku-buli». Medības – tā ir bauda un īpaša sajūta, līdzīgi kā dzie-dātājam patīk dziedāt vai mūziķim – muzicēt. Alkstu būt dabā, kustībā, vērot dzīvniekus un klausīties meža skaņas, kas rada prieku un vienlaikus trenē maņas būt uzmanīgai un vērtīgai. Jāteic, sieviešu–mednieču mūspusē nav daudz, bet tomēr ir. Laikā, kad ar mūsu sākām doties medībās, sabiedrībā valdīja stereotipi, pat neizpratne un nosodījums, proti, kā gan sieviete var būt medniece? Ritot gadiem, tas vairs nav tik pārsteidzoši. Turklāt Latvijā izveidots arī dāmu–mednieču klubs «Lady HUNT».

Jau apmēram trīs gadus pastāv komanda «Balvu vil-cenes», kur esat tās kapteine un rosīga dalībniece. Tā ir vēl viena aktivitāte, kas aizpilda jūsu ikdienu!

– «Balvu vilcenes» ir komanda, kas startē MAMANET jeb uz volejbola noteikumiem balstītās sporta sacensībās.

Tās izveides iniciatore bija balveniete Inta Ozola, kura mani uzaicināja uz pirmo treniņu. Sākumā vienkārši uz to aizgāju, bet drīz vien radās ambīcijas izveidot stipru komandu, kas pārstāvētu Balvu pilsētas godu visā Latvijā. Tas arī iz-devies! Savukārt nosaukums ‘vilcenes’ izvēlēts, jo tas ir skanīgs un saistīts ar Balvu pilsētas simboliku, bet koman-das sastāvā iekļaujam ikvienu mammu vai sievieti virs 30 gadu vecuma un ar dažādiem fiziskajiem paramet-riem – galvenais, lai ir vēlme spēlēt! Jebkurš komandas sports veicina veselīgu aktivitāti, kas mūsdienās kļūst ar-vien retāka parādība – esam arvien mazāk kustīgi, kā re-zultātā rodas arī veselības problēmas. Tikmēr treniņos cil-vēks ne tikai kustas un uzlabo veselību, bet arī attīsta raksturu, mācās sadarboties, komunicēt, uzņemas atbil-dību, tiek stiprināta savstarpējā draudzība un arī prasme risināt konfliktus. Komandu sporta veids attīsta ļoti dau-dzas dzīvē nepieciešamās iemaņas un pilnveido cilvēku kā personību.

Šī gada sākumā jūs ar divām radošām un drosmī-gām kolēģēm un draudzenēm – Kristu Medni un Sandru Igauni – realizējāt aizraujošu ideju, iegādājoties padomju laikos celtu ūdenstorni! Kādi plāni tā attīstībai?

– Šķiet, nav daudz cilvēku, kuri varētu palepoties, ka viņiem pieder ūdenstornis (*smaida*)! Sandra un Krista bija pirmās, kuras devās to apskatīt, un teica: «Jā, ņemam!» Tā nu mēs visas trīs ūdenstorni, kuram devām vārdu «Hori-zonts», nodibinot biedrību «Iespēju horizonts», arī nopirkām. Šobrīd ar šo projektu vairāk darbojas Sandra un Krista, bet es viņas atbalstu un ļauju savām jaunākajām kolēģēm ra-doši izpausties. Plāni ir vērienīgi. Ūdenstorna apkārtnē vē-lamies izveidot gaumīgu dārzu, kur varētu rīkot dārza svēt-kus, nelielus akustiskos koncertus, medītēt, gleznot, rīkot zvaigžņu vērošanu, jogas nodarbības vai vienkārši baudīt mieru. Plānojam uzbūvēt arī kāpšanas sienu, bet viens no sapnīšiem ir ūdenstorna augšā izveidot terasi, no kuras varētu vērot pilsētas skatus. Izskanēja runas, ka torņa iekš-pusē varētu būt kafejnīca, bet diemžēl torni tam nav ie-spējams pielāgot. Jebkurā gadījumā ceram, ka jau nākam-vasar, ja izdosies piesaistīt nepieciešamo finansējumu un nokārtot visas formalitātes, būs izveidota kāpšanas siena un dārzs. Šobrīd vēl nepieciešama torņa jumta maiņa un daži citi infrastruktūras uzlabojumi, bet mērķis ir padarīt šo vietu par skaistu, mierpilnu un daudzveidīgi izmantojamu publisku objektu.

Kā saredzat Balvu novada potenciālu?

– Mūsu lielākā iespēja un bagātība ir attīstīt savu uni-kālo identitāti, bet attīstības stratēģiju nevar izstrādāt tikai pašvaldība viena. Tas ir katra iedzīvotāja uzdevums – jāie-saistās, jādomā, jāizsaka viedoklis, jāpiedalās! Piemēram, Gulbenē ir attīstīta ekonomika un ražošana, bet Alūksnē – tūrisms. Arī Balviem nepieciešams atrast savu īpašo vir-zienu. Piemēram, ja par centrālo mērķi uzstādām sportu, lauksaimniecību vai jebkādu citu nozari, tad ejam un attīs-tām pamatā tikai un vienīgi šo sfēru, kā rezultātā radī-sies arī naktsmītnes, pilnveidosies ēdināšanas pakalpojumi un attīstīsies daudzas citas nozares. Bet ir jābūt vienai galvenajai vērtībai, ap kuru veidot visu pārējo novada dzīvi. Diemžēl mēs reti uzklausaam arī bērnu un jauniešu idejas un vēlmes, bet viņu vietā izdomājam paši. Šobrīd ļoti bēdīgi ir iet garām BMX trasei tā dēvētajā vecajā slidotavā Balvos, jo pēc projekta realizēšanas tā faktiski pamesta novārtā, lai gan mūsu jaunākā paaudze trasi joprojām turpina iz-mantot.

Bērni ir mūsu nākotne – tie nav tikai banāli vārdi. Kā viņos veidot izpratni par darba tikumu, tradīcijām, vērtī-bām?

– Agrāk skolā darbmācības stundās mācīja šūt, tam-borēt, tika kopīgi audzēts dārzs un vākta raža, bet tagad daļa bērnu, tēlaini runājot, nezina ne kā burkāns izskatās, ne biete. Svarīgi saglabāt čaklumu un prasmi radīt. Bērniem jāiemāca, ka darba darīšanai ir jēga un ka paša izaudzētais un izdarītais ir liela vērtība, kas nav salīdzināma ar veikala preci. Tā cilvēks pilnveidosies un, kļūstot pieaugušam, viņa skatījums uz dzīvi un darbi būs pavisam ar citu nozīmi un vērtību. To visu var atjaunot, bet nepieciešams ieguldīt lielu darbu un strādāt ar bērniem jau no pašas mazotnes. Vienlaikus priecājos, ka joprojām, tajā skaitā mūspusē un Latgalē kopumā, saglabājušās lielas, stipras ģimenes, kurās paaudžu paaudzēs saglabātās tradīcijas tiek turētas augstā vērtē.

- **LEADER projekti ir Eiropas Savienības atbal-stīta iespēja īstenot savas idejas laukos.**
- **Biedrība «Ziemeļlatgales partnerība» ir vietējā rīcības grupa, kuras galvenais uzdevums ir īstenot LEADER pieeju. 2014.–2022. gadā Balvu novadā LEADER pieejas īstenošanai ieguldīti 2 605 612 eiro (1 493 377 eiro uzņēmējdarbības, 1 112 235 eiro – sabiedriskā labuma projektiem).**
- **2023.–2027. gadam Balvu novadā LEADER pieejas īstenošanai pieejami 1 579 860 eiro. ▣**

«Nekur nav tik smaga zeme kā Latgalē»

Maruta Castrova. Par darbu saņēmusi daudzus Balvu pilsētas domes Atzinības un Pateicības rakstus, tai skaitā arī Latvijas Pieaugušo izglītības apvienības Pateicību par ieguldījumu pieaugušo izglītības attīstībā Latvijā un aktīvu līdzdalību LPLA darbā (2006), Latgales plānošanas reģiona attīstības padomes Atzinības rakstu par ieguldīto darbu mūžizglītības attīstībā Latgales reģionā (2008). 2019. gadā biedrības «Ritineitis» un pieaugušo neformālās izglītības centra «Azote» vadītāja Maruta Castrova apbalvota ar Balvu novada domes Atzinības rakstu.

Foto no Marutas Castrovas personīgā arhīva

«Vaduguns» žurnālisti vairākkārt rakstījuši, ka ir traki cilvēki, kuri virza pasauli. Ziemeļlatgalē tā noteikti ir kultūras, izglītības un sabiedriskā darbiniece Maruta Castrova. Viņu pazīst kā teātra festivālu «Kīršu dārzs» un Vislatvijas amatierteātru salidojuma Balvos režisori, pagalmu svētku, ielu svētku, Dziesmu svētku, nevalstisko organizāciju gada balvas «Sprēsliņa» un daudzu citu pasākumu veidotāju, studijas «Azote» un biedrības «Ritineitis» dibinātāju, iedzīvotāju forumu vismaz 10 gadu garumā vadītāju. Šo sarakstu varētu turpināt vēl un vēl... Ko vēl piebilst? Visu savu apzinīgo darba mūžu 46 gadu garumā viņa ir veltījusi sabiedrībai, cilvēku izglītošanai, atbalstam un radošumam.

Kurš darbības lauks jeb aktivitātes ir mīļākais «bērns»?

– Tā droši vien būtu kādu lielāku svētku režija. Piemēram, teātra festivāls Balvos, arī XVIII Lauku sporta spēles. Pēc pieciem gadiem radio nejausi dzirdēju Valmieras sportista sarunu ar žurnālistu, kurš atzina, ka joprojām ateras sporta spēles Balvos, kurās jūties kā olimpiskajās spēlēs. Protams, tas bija komandas darbs, jo pasākumos jāspēj pārsteigt ne tikai skatītājus, bet arī dalībniekus. Izdodas tikai tad, ja it visā iekšā esi ar sirdi un dvēseli.

Kas pašlaik ir uzmanības lokā?
– Katru vasaru uz Balvu ezera augustā notiek koncerts «Mūzika saulrietam». 16. augustā tas izskanēja jau desmito reizi, kam par godu priecēja arī salūts uz ezera, tāpat notika Balvu novada makšķerēšanas sacensības, kā arī neizpalika citas sportiskas aktivitātes, bija iespēja pavizināties ar biedrības «Rūsa vējā» retro motocikliem. Palīdzēju noorganizēt «Balvu un Gulbenes

slimnīcu apvienības» Pateicības dienu, lai 24. augustā kopā ar novada iedzīvotājiem izrādītu pateicību un cieņu mūsu mediķiem – cilvēkiem, kuri ik dienu rūpējas par mūsu veselību un dzīvību. Mediķiem pateicās arī astoņas dziedošās ģimenes, dāvinot koncertu. Latvijā norisinās dažādi teātra festivāli – augustā ar izrādi «Kaķīša dzirnavas» pabijām Cēsīs, Valkā, bet septembrī dosimies uz Limbažiem.

Kur meklējams vai rodams «āķis», lai aktivitātēm piesaistītu dažādu interešu cilvēkus?

– Tas āķis ir enerģija. Diezgan ilgi jau dzīvoju šajā pasaulē. Esmu vadījusi gan kultūras namu, gan strādājusi ar aktīvām iedzīvotāju kopienām un biedrībām. Vēl viens mans *bērniņš* ir iespēja strādāt ar jauno paaudzi, izaudzināt viņus, lai jau vēlāk jaunieši paši tālāk līdzdarbotos. Piemēram, Latvijas Sarkanais Krusts, šobrīd – Balvu teātris. Kopā ar jauniešiem arī pats jūties jauns...

Izdodas?

– Nedaudz jāpaauglējās, jāaizrauj. Neieksim, ka viegli, jo jebkurā darbinā ir kāda specifika. Ir jāieinteresē, jo katram gribas vagas galā burkānu ieraudzīt.

Jums nav sveša arī labdarības sfēra...

– Par to pašlaik ļoti grūti runāt. Jā, nodarbojos ar labdarību, bet gribu pateikt... Nereti esmu kā neredzamais cilvēks... Šobrīd pašai vajadzīgs atbalsts.

Neesat nekad baidījusies publiski dalīties pārdomās, spītējot jaunajai slimībai...

– To neslēpju. Pati un arī daktare Rīgā, kur jau sesto gadu saņemu savu terapijas devu, brīnās... Daudzi cilvēki, kurus iepazīnu arī Gailzerā, vairs nav starp mums. Nezinu... Es tam cenšos nepievērst lielu uzmanību. Ja pieļautu bezspēcību, tad paliktu uz gultas. Izmantojot izdevību, vēlreiz vēlos pateikties ikvienam ziedotājam par finansīālo atbalstu, jo zāles, kas man bija un ir nepieciešamas, maksā pārāk dārgi... Par visu maksāju es dārgi... Kad dakterei jautāju, cik vēl ilgi man būs jālieto dārgās zāles, kas izmaksā gandrīz 4800 eiro mēnesī, saņemu atbildi: «Visu laiku.»

Cenšaties nepieļaut bezspēcību?

– Man šobrīd nav tik ļoti labvēlīga situācija, tāpēc augstu vērtēju un vērtēju jebkuru atbalstu. Arī es esmu gatava citus atbalstīt – gan ar padomiem, gan ar dažādām aktivitātēm. Vienmēr esmu teikusi, ka mediķiem ir jātic. Viņi noteikti tevi var paglābt, tomēr svarīgi arī pašam neieslīgt nekā nevarēšanā. Nē, tu vari! Tā, šķiet, ir gadsimta kaite.

Kādi ir tuvākie plāni?

– Līdz šim biju Balvu pilsētas sabiedrības pārvaldes speciāliste. Cilvēks domā, Dievs dara. Esmu aktīvi uzsākusi darbu Balvu teātrī gan sadarbībā ar biedrībām, gan uzrakstot projektus. Ir izveidojušās trīs grupas: bērnu, jauniešu un visi pārējie pēc vēlmēm. Domāju, ka pamatdarbs būs teātra režisore.

Visa dzīve mazāk vai vairāk virmo ap Balvu Kultūras un atpūtas centru...

– Tur esmu uzaugusi. Tās ir manas otrās mājas. Arī Balvu muižā pavadīju 10 gadus, un tur arī bija viens no maniem mīļākajiem *bērniem* – Balvu Tālākizglītības un cilvēkresursu attīstības centrs.

Ko tagad sev ieteiktu vai pateiktu, ja šo jautājumu uzdotu Vārna Klāra, kuru teātrī pirmo nospēlējāt 13 gadu vecumā? Ietu to pašu dzīves ceļu?

– ...hm, žurnāliste Maruta Sprudzāne tolaik bija mans *vīrs*. Bijām tomēr galma vārnas. No vārnas viedokļa raugoties, nekas īpaši manā dzīvē nav mainījies. Strādāju, kalpoju un darbojos. Neko negribu nožēlot, neko nevaru nožēlot. Viss, ko esmu darījusi, arī darbojoties man ir patīcis, esmu mīlējusi un cienījusi, radījusi godīgi un ar azartu. Varbūt diezgan vienpersoniski pieņemu lēmumus, neesmu īsti sistēmas cilvēks. Nereti visi gaida, lai 2–3 mēnešus pirms pasākuma ir gatavs scenārijs. Man tā nav, kaut gan zinu, kāds tas būs. Tad es izkāpu no tās idejas laukā un meklēju vēl kādas citas, galarezultātā atgriežos pie tā paša atpakaļ, ko sākotnēji biju izdomājusi. Bet vienalga šie līkloči, grāvji un šaubu takas ir jāizstaigā un jāizbrien. Daudzus savus pasākumus nosapņoju.

Kādas pārdomas raisās?

– Vajag ar cilvēkiem runāt. Mēs dzīvojam saraustītā un stresa situācijā. No kā rodas tās slimības? No uzmērtā stresa, no norītajiem kamoliem, paturot dusmas un neapmierinātību sevī.

Nereti cilvēkus mudini izkāpt no komforta čībām. Izdodas?

– Ir jābūt vēlmei izkāpt. Nevar nevienam neko pārnest, jo katrs uz šīs zemes esam atsūtīti ar savu dzīves būtību un sūtību. Katram no mums ir jāpaveic kāds uzdevums... Kāpēc mani nepaņēma, kad biju smagā situācijā, divreiz redzot to, ko sauc par gaismu tuneļa galā. Mani nepaņēma, tāpat neesmu vēl visu izdarījusi.

Savulaik teicāt, ka daudzas idejas nokrīt zemē un sapūst, sasalst vai iesalst. Joprojām?

– Jā, daudzas.

Ko darīt, lai tā nebūtu?

– Mēs no emociju laika aizejam uz mākslīgā intelekta laiku, kas var daudz ko pateikt priekšā. Mums nevajag iespringt... Patiesībā visas idejas, ko mēs realizējam, jau ir izdomātas. Rītenis ir izveidots, tikai mēs katrs to ar kaut ko papildinām, kaut ko pieliekam. Vai ieraugām no citas puses...

2009. gadā nodibinājāt biedrību «Ritineitis».

– Gribējās, lai nosaukums atgādina, ka esam Latgalē, ka mēs virzāmies uz priekšu. Kādā dzejoļu grāmatā uzrunāja vārdi «Rīti, rīti, ritineiti...».

Kur šobrīd rit ritineitis?

– Rakstām projektus, uzturam amatiņu un mājažotāju studiju «Azote». Sadarbojamies ar ukraiņu bēgļiem – mācām latviešu valodu, iesaistām dažādās kultūras aktivitātēs un meistarklasēs. Ļoti sarežģīti ir strādāt ar bērniem un jauniešiem, kuri sēž mājās un mācās attālināti. Cenšamies atnest to, kas viņus piesaista. Alfa paaudzes bērni piedzimst ar telefonu rokās, ieskaiti tehniskajos līdzekļos. Nav slikti, bet pieļauju, ka pasaulē pēc 300 gadiem sāksies jauns stāsts.

Kāds?

– Ceru, ka atnāks laiks, kad protam un gribam strādāt komandā. Kas šobrīd mākslīgā intelekta laikā izdzīvos? Mēs šobrīd aizejam prom no emocionālā laika uz intelektuālo. Laimīgāki būs tie, kas kopā spēš veidot kopienas. Arī teātris ir kopiena, deju kolektīvs, makšķernieki ir kopiena. Ja šādu grupiņu nav, tad vieniem būs grūti. Tad kļūstam par robotiem. Arī Balvu pilsētā šobrīd nav tik vienkārši, savā sirdī varu teikt, ka mīlu savu pilsētu. Pilsētā ienāk iedzīvotāji no pagastiem, un viņiem nav tik stipras piederības sajūtas. Līdz ar to zaudējam savas pilsētas stāstu. Savā darbības laikā atjaunoju gan pilsētas karogu, gan ģerboni, gan citus atribūtus.

Tas ir svarīgi?

– Tā ir zīme, ka es mīlu šo vietu.

Joprojām uzskatāt, ka latgaliešu spēka avots ir spīts?

– Idejiski, jā. Nekur nav tik smaga zeme kā Latgalē. Cilvēki dzīvo smagāk, spītīgāk un grūtāk, bet tajā pašā laikā viņos ir atvērta dvēsele, labestība, vieglums, viesmīlība, spēks un darba spars. Protams, sava valoda.

Sevi uzskatāt par vidzemnieci vai latgalieti?

– Balvi ir vārti gan uz Latgali, gan uz Vidzemi. Esam robeža, tāpat kā Saldus. Viņi saka, ka ir Kurzemē, nevis Zemgalē. Dzīvojot uz vai pie robežas, ir plašāks lauks, kur darboties.

Kā nezaudēt savu ES robežniekiem?

– Nedomāju, ka sliktākā scenārija gadījumā pirmo iznīcinās pierobežu. Mēs pat savā ziņā esam pasargāti no tā, no kā baidās Rīgā, Liepājā vai Ventspilī. Turēsimies – ar mīlestību, ar ticību un to pašu spītu. ▣